Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONY
přednesené dne 26. března 2020 [1]

Věc C-80/19

E. E.
za účasti
Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė,
K.-D. E.

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud pro občanskoprávní a trestní věci, Litva)]

„Řízení o předběžné otázce – Soudní spolupráce v občanskoprávních věcech – Nařízení (EU) č. 650/2012 – Rozsah působnosti – Pojem dědění s přeshraničními dopady – Pojem obvyklý pobyt – Podřízení notářů normám o mezinárodní soudní příslušnosti – Pojem veřejné listiny – Volba práva, která vyplývá z pořízení pro případ smrti – Přechodná ustanovení – Uznání mezinárodní soudní příslušnosti dotyčnými stranami“

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud pro občanskoprávní a trestní věci, Litva) pokládá řadu předběžných otázek ohledně výkladu nařízení (EU) č. 650/2012 [2]. Považuje je za potřebné pro rozhodnutí o žalobě podané proti odmítnutí notáře této země vyhovět žádosti o zahájení dědického řízení a vydání vnitrostátního osvědčení o dědických právech.

2. Spor vznikl ve věci dědictví po litevské rezidentce v Německu [3], která pořídila závěť v Litvě a jejíž pozůstalost se nachází v této zemi. Její syn, taktéž litevské státní příslušnosti, podal u notáře v Kaunasu (Litva) žádost o zahájení dědického řízení a vydání osvědčení o dědických právech, kterou notář odmítl s odvoláním na důvod, že obvyklý pobyt zůstavitelky byl v Německu.

3. Na pokyn Soudního dvora se toto stanovisko omezí na čtvrtou a šestou předběžnou otázku. Při jejich analýze se však budu muset dotknout některých ze zbývajících otázek, když to bude třeba.

1 – Původní jazyk: španělština.

2 – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (Úř. věst. 2012, L 201, s. 107, dále jen „nařízení“).

3 – Tento bod je předmětem sporu v tomto řízení.

I. Právní rámec

A. Unijní právo. Nařízení č. 650/2012

4. Relevantními body odůvodnění jsou:

„(7) Je třeba usnadnit řádné fungování vnitřního trhu odstraněním překážek volného pohybu osobám, které se v současnosti potýkají s obtížemi při uplatňování svých práv v souvislosti s dědictvím, jež má přeshraniční dopady. V evropském prostoru práva musí být občanům umožněno předem uspořádat své dědictví. Práva dědiců a odkazovníků, dalších osob zůstaviteli blízkých a věřitelů zůstavitele musí být účinným způsobem zaručena.

[…]

(20) Toto nařízení by mělo respektovat jednotlivé systémy vypořádání dědických věcí, jež se uplatňují v členských státech. Pro účely tohoto nařízení by proto měl být pojem ‚soud' vykládán široce tak, aby zahrnoval nejen soudy v pravém slova smyslu vykonávající soudní funkce, ale také notáře a rejstříkové úřady v některých členských státech, kteří nebo které v určitých dědických záležitostech vykonávají soudní funkce stejně jako soudy, a notáře a právní odborníky, kteří v některých členských státech vykonávají v konkrétních dědických věcech soudní funkce na základě zmocnění soudu. Na všechny soudy ve smyslu tohoto nařízení by se měla vztahovat pravidla příslušnosti, která jsou v něm stanovena. Naproti tomu by pojem ‚soud' neměl zahrnovat nesoudní orgány členských států, které mají podle vnitrostátních právních předpisů pravomoc jednat v dědických věcech, jako jsou například notáři ve většině členských států, v nichž v souladu s běžnou praxí nevykonávají soudní funkce.

(21) Toto nařízení by mělo umožnit, aby všichni notáři, kteří mají pravomoc jednat v členských státech v dědických věcech, mohli tuto pravomoc vykonávat. Otázka, zda jsou notáři v konkrétním členském státě vázáni pravidly pro určení příslušnosti stanovenými v tomto nařízení, by měla záviset na tom, zda se na ně pro účely tohoto nařízení vztahuje pojem ‚soud'.

[…]

(23) S ohledem na rostoucí mobilitu občanů a za účelem zajištění řádného výkonu spravedlnosti v rámci Unie, jakož i zajištění toho, aby existovala skutečná vazba mezi danou dědickou věcí a členským státem, kde je příslušnost vykonávána, by mělo toto nařízení stanovit, že obecným hraničním určovatelem pro účely určení příslušnosti i rozhodného práva by měl být obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti. Při určování místa obvyklého pobytu by měl orgán, který vede dědické řízení, provést celkové posouzení životních okolností zůstavitele v průběhu let před jeho smrtí i v době smrti a vzít přitom v úvahu všechny relevantní prvky faktické povahy, zejména délku a pravidelnost pobytu zůstavitele na území dotyčného státu a podmínky a důvody tohoto pobytu. Takto určené místo obvyklého pobytu by mělo vykazovat úzký a trvalý vztah k dotčenému státu, přičemž je nutné vzít v potaz konkrétní cíle tohoto nařízení.

(24) V některých případech může být určení místa obvyklého pobytu zůstavitele obtížné. Může to být zejména tehdy, kdy zůstavitel odešel z profesních nebo ekonomických důvodů za prací do jiného státu, a to někdy i na dlouhou dobu, avšak udržoval úzký a trvalý vztah ke státu svého původu. V takovém případě by bylo možné považovat za místo obvyklého pobytu zůstavitele, v závislosti na konkrétních okolnostech, i nadále jeho stát původu, v němž se nacházelo středisko zájmů jeho rodiny a jeho společenského života. K dalším složitým případům může dojít, pobýval-li zůstavitel střídavě v několika státech nebo přemisťoval-li se z jednoho státu do druhého, aniž by se v některém z nich usadil trvale. Byl-li zůstavitel státním příslušníkem jednoho z těchto států nebo

nacházela-li se většina jeho majetku v jednom z těchto států, mohly by být jeho státní příslušnost nebo takové umístění majetku považovány za zvláštní faktor v rámci celkového posouzení všech skutkových okolností.

(25) S ohledem na určení rozhodného práva pro dědění může orgán projednávající dědictví ve výjimečných případech – kdy se zůstavitel například do státu svého obvyklého pobytu přestěhoval poměrně nedlouho před svou smrtí a kdy ze všech okolností vyplývá, že měl zjevně užší vztah k jinému státu – dospět k závěru, že právem rozhodným pro dědění by nemělo být právo státu obvyklého pobytu zůstavitele, nýbrž právo státu, k němuž měl zůstavitel zjevně užší vztah. Tento zjevně nejužší vztah by však neměl být využíván jako náhradní hraniční určovatel, kdykoli je určení obvyklého pobytu zůstavitele v době smrti složité.

[…]

(27) Pravidla tohoto nařízení jsou navržena tak, aby zajistila, že orgán projednávající dědictví bude ve většině případů používat své vlastní právo. Toto nařízení proto stanoví řadu mechanismů, jež se uplatní za předpokladu, že zůstavitel zvolil jako právo rozhodné pro dědění svého majetku právo členského státu, jehož byl státním příslušníkem.

(28) Jedním z těchto mechanismů by měla být možnost, aby dotčené strany uzavřely dohodu o volbě soudu ve prospěch soudů členského státu zvoleného práva […].

[…]

(37) Aby občané mohli za úplné právní jistoty využívat výhod vnitřního trhu, mělo by jim toto nařízení umožnit, aby předem věděli, jaké právo se na jejich dědictví použije. V zájmu zamezení protichůdným výsledkům by měly být zavedeny harmonizované kolizní normy. Hlavní pravidlo by mělo zajistit, že se dědictví bude řídit předvídatelným právem, s nímž má úzkou vazbu. Z důvodu právní jistoty a s cílem zamezit štěpení dědictví by se [uvedeným] právem mělo řídit dědictví jako celek, tedy veškerý majetek, který je součástí pozůstalosti, bez ohledu na jeho povahu a bez ohledu na to, zda se nachází v jiném členském státě nebo ve třetím státě.

[…]

(39) Volba práva by měla být učiněna výslovně v prohlášení ve formě pořízení pro případ smrti nebo by měla vyplývat ze znění takového pořízení. Volba práva by mohla být považována za plynoucí z pořízení pro případ smrti, jestliže například zůstavitel ve svém pořízení odkázal na konkrétní ustanovení práva státu, jehož byl státním příslušníkem, nebo jestliže se o tomto právu jiným způsobem zmínil.“

5. Podle článku 3 odst. 1 se rozumí:

„g) ‚rozhodnutím‘: každé rozhodnutí v dědických věcech vydané soudem členského státu bez ohledu na to, jak je toto rozhodnutí označeno, včetně rozhodnutí o nákladech řízení vydaného soudním úředníkem;

[…]

i) ‚veřejnou listinou‘: dokument v dědické věci, který byl formálně vyhotoven nebo registrován jako veřejná listina v některém členském státě a jehož pravost:

   i) se vztahuje na podpis i na obsah listiny, a

   ii) provedl je orgán veřejné moci či jiný orgán zmocněný pro tento účel členským státem původu.“

6. Článek 3 odst. 2 stanoví:

„Pro účely tohoto nařízení se ‚soudem' rozumějí veškeré soudní orgány a všechny ostatní orgány a právní odborníci s pravomocí v dědických věcech, kteří vykonávají soudní funkce nebo jednají na základě zmocnění soudním orgánem nebo pod dohledem soudního orgánu, jestliže tyto ostatní orgány a právní odborníci nabízejí záruky nestrannosti a práva všech stran být vyslechnut a jestliže jejich rozhodnutí vydaná podle práva členského státu, v němž působí:

a) mohou být napadena před soudním orgánem nebo jím přezkoumána a

b) mají obdobnou sílu a účinky jako rozhodnutí soudního orgánu v téže věci.

[…]"

7. Článek 4 stanoví:

„Soudy členského státu, na jehož území měl zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti, jsou příslušné rozhodovat o dědictví jako o celku".

8. Článek 5 stanoví:

„1. Pokud právo, které si zůstavitel dle článku 22 zvolil, aby se jím řídilo jeho dědictví, je právem členského státu, mohou se dotčené strany dohodnout, že soud či soudy tohoto členského státu jsou výlučně příslušné k rozhodování o kterékoli otázce související s dědictvím.

2. Uvedená dohoda o volbě soudu se sjednává písemně s uvedením data a podpisu dotčených stran. […]"

9. Článek 7 stanoví:

„Soudy členského státu, jehož právo si zůstavitel zvolil podle článku 22, jsou příslušné pro rozhodování o dědictví, pokud:

[…]

c) strany řízení výslovně uznaly příslušnost soudu, u něhož bylo zahájeno řízení."

10. Článek 9 odst. 1 stanoví:

„Pokud v průběhu řízení u soudu členského státu příslušného podle článku 7 vyjde najevo, že ne všechny strany uvedeného řízení byly stranami dohody o volbě soudu, soud je i nadále příslušný, pokud se strany řízení, které nebyly stranami dohody, dostaví k jednání k tomuto soudu, aniž by namítaly jeho nepříslušnost".

11. Článek 22 stanoví:

„1. Každá osoba si může zvolit za právo, jímž se řídí její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby nebo v době smrti.

[…]

2. Tato volba musí být učiněna výslovně v prohlášení ve formě pořízení pro případ smrti nebo musí vyplývat z ustanovení takového pořízení.

[…]“

12. Článek 59 odst. 1 stanoví:

„Veřejná listina vyhotovená v jednom členském státě má v jiném členském státě stejné důkazní účinky jako ve státě původu, popřípadě účinky co nejvíce srovnatelné, pokud to není zjevně v rozporu s veřejným pořádkem (ordre public) dotčeného členského státu.

[…]“

13. Článek 83 odst. 2 a 4 stanoví:

„2. Pokud zůstavitel zvolil přede dnem použitelnosti tohoto nařízení právo rozhodné pro dědění po něm 17. srpna 2015, je tato volba platná, vyhovuje-li podmínkám stanoveným v kapitole III nebo je-li platná podle pravidel mezinárodního práva soukromého, jež byla v době provedení volby v platnosti ve státě, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo v kterémkoli ze států, jichž byl státním příslušníkem.

[…]

4. Bylo-li pořízení pro případ smrti učiněno před 17. srpna 2015 a je-li v souladu s právem státu, které by si byl zůstavitel mohl zvolit v souladu s tímto nařízením, pak se toto právo považuje za zvolené rozhodné právo pro dědění“.

B. Vnitrostátní právo

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Občanský zákoník)

14. Článek 5 odst. 4 stanoví:

„1. Místní příslušnost pro zahájení dědického řízení se řídí podle místa posledního bydliště zůstavitele (článek 2 odst. 12 tohoto zákoníku).

[…]

4. V případě sporu může být místní příslušnost pro zahájení dědického řízení určena soudem na návrh dotčených stran, a to s přihlédnutím ke všem okolnostem“.

15. Článek 5 odst. 66 stanoví:

„1. Dědici, kteří dědí ze zákona nebo ze závěti, mohou notáři místně příslušnému k zahájení dědického řízení předložit žádost o vydání osvědčení o dědických právech […]“.

2. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (notářský řád)

16. Článek 1 stanoví:

„Notářský úřad tvoří všichni notáři, kterým bylo v souladu s tímto zákonem uděleno oprávnění určit nesporná subjektivní práva fyzických a právnických osob a právní skutečnosti týkající se těchto osob, a zajistit ochranu právních zájmů těchto osob a státu“.

17. Článek 26 stanoví:

„Notáři vykonávají tyto notářské úkony:

[…]

(2) vydávání osvědčení o dědických právech;

[…]

Platí, že skutečnosti uvedené v notářských zápisech jsou prokázané a není třeba je dokládat, pokud tyto listiny (jejich části) nebyly shledány neplatnými na základě některého ze zákonných postupů“.

3. Civilinio proceso kodeksas (Občanský soudní řád)

18. Článek 444 odst. 2 stanoví:

„Soud je příslušný rozhodovat o věcech:

[…]

(8) týkajících se přijetí dědictví a určení místní příslušnosti k zahájení dědického řízení“.

19. Článek 511 odst. 1 stanoví:

„Notářský úkon nebo odmítnutí provedení notářského úkonu lze napadnout postupem stanoveným v této kapitole“.

II. Skutkový stav, řízení a předběžné otázky

20. Pan E. E. je litevský státní příslušník, jehož matka uzavřela manželství s K.-D. E., německým státním příslušníkem. Matka a syn (který byl narozen z předchozího manželství) se přestěhovali za účelem života v Německu, když tento byl ještě nezletilý.

21. Dne 4. července 2013 matka E. E. sepsala závěť před notářem v Garliavě (Litva) a ustanovila ho jediným dědicem veškerého svého majetku [4].

22. Dne 17. července 2017 E. E. požádal v notářské kanceláři č. 4 v Kaunasu (Litva) o zahájení dědického řízení a vydání osvědčení o dědických právech [5].

23. Notář odmítl žádost E. E. na základě přesvědčení, že místo obvyklého pobytu zůstavitelky ve smyslu nařízení č. 650/2012 ve chvíli její smrti se nacházelo v Německu.

24. Pan E. E. napadl odmítnutí notáře před Kauno apylinkės teismas (okresní soud v Kaunasu, Litva). Tento soudní orgán uvedl, že dne 29. ledna 2018, který, přestože matka E. E. uznala, že se přestěhovala do Německa, nepřerušila své vazby s Litvou. Z toho důvodu na základě zásad přiměřenosti a dobré víry vyhověl žalobě, zrušil notářské rozhodnutí a nařídil mu provést notářské úkony.

4 – Uvedla, že mu odkazuje veškerý svůj nemovitý majetek, ať už se nachází v Litvě, či nikoli, stejně jako peníze v bance v Litvě. Uvedla také, že bydlela v Německu.

5 – Z informace, která je uvedena v dokumentaci, lze dovodit, že zůstavitelka zemřela později, dne 17. srpna 2015.

25. Notář napadl rozhodnutí okresního soudu u Kauno apygardos teismas (krajský soud v Kaunasu, Litva), který je rozsudkem dne 26. dubna 2018 zrušil. Odvolací soud konstatoval, že pokud je obvyklý pobyt zemřelé sporný, může pouze soud určit, zda se její obvyklý pobyt nacházel v její zemi původu, a že v této věci nic nenasvědčuje tomu, že by odvolatel předestřel tuto otázku před soudem. Při zrušení notářského rozhodnutí také konstatoval, že soud prvního stupně se nesprávně opíral o obecné zásady.

26. Pan E. E. podal kasační opravný prostředek k Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud pro občanskoprávní a trestní věci, Litva), který pokládá Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Má být situace, jako je ta v projednávaném případě – v níž litevská státní příslušnice, která měla v den své smrti místo obvyklého pobytu pravděpodobně v jiném členském státě, ale která nikdy nepřerušila své vazby ke své domovské zemi, a která mimo jiné před svou smrtí pořídila závěť v Litvě a zůstavila všechen svůj majetek dědici, litevskému státnímu příslušníkovi, přičemž v době zahájení dědického řízení bylo zjištěno, že předmětem celého dědictví je nemovitý majetek nacházející se výlučně v Litvě, a státní příslušník onoho jiného členského státu jakožto pozůstalý manžel jasně vyjádřil svůj úmysl vzdát všech nároků na dědictví po zůstavitelce, neúčastnil se soudního řízení zahájeného v Litvě a souhlasil s příslušností litevských soudů a uplatněním litevského práva – považována za dědění s přeshraničními dopady ve smyslu nařízení č. 650/2012, na něž musí být toto nařízení uplatněno?

2) Má být litevský notář, který zahajuje dědické řízení, vydává osvědčení o dědických právech a provádí další úkony nezbytné pro dědice k uplatnění jejich práv, považován za ‚soud' ve smyslu čl. 3 odst. 2 nařízení č. 650/2012, a to s přihlédnutím ke skutečnosti, že notáři při výkonu své činnosti dodržují zásady nestrannosti a nezávislosti, jejich rozhodnutí jsou pro ně samotné nebo pro soudní orgány závazná a jejich úkony mohou být předmětem soudního řízení?

3) V případě kladné odpovědi na druhou otázku, mají být osvědčení o dědických právech vydaná litevskými notáři považována za rozhodnutí ve smyslu článku 3 odst. 1 písm. g) nařízení č. 650/2012, a z tohoto důvodu musí být pro účely jejich vydání určena příslušnost?

4) V případě záporné odpovědi na druhou otázku, mají být ustanovení článků 4 a 59 nařízení č. 650/2012 (společně či samostatně, avšak bez omezení na tyto články) vykládána v tom smyslu, že litevští notáři jsou oprávněni vydávat osvědčení o dědických právech bez ohledu na obecná pravidla určování příslušnosti a že tato osvědčení mají být považována za veřejné listiny, které vyvolávají právní účinky také v jiných členských státech?

5) Musí být článek 4 nařízení č. 650/2012 (nebo jiná ustanovení tohoto nařízení) vykládán v tom smyslu, že místo obvyklého pobytu zůstavitele lze určit pouze v jednom konkrétním členském státě?

6) Musí být ustanovení článků 4, 5, 7 a 22 nařízení č. 650/2012 (společně či samostatně, avšak bez omezení na tyto články) vykládána a používána takovým způsobem, že v projednávané věci je v souladu se skutečnostmi uvedenými v první otázce třeba konstatovat, že dotčené strany se shodly na příslušnosti litevských soudů a použití litevského práva?"

III. Řízení před Soudním dvorem

27. Předběžná otázka došla Soudnímu dvoru dne 4. února 2019. Svá vyjádření předložily vlády Rakouska, Maďarska, Litvy, Španělského království a České republiky, jakož i Komise.

28. Dne 16. ledna 2020 se uskutečnilo ústní jednání, jehož se zúčastnili zástupci vlád Litvy a Španělského království, stejně jako zástupci Evropské komise.

IV. Analýza

29. V prvé řadě se budu zabývat (pátou) otázkou týkající se možnosti, zda by zesnulá osoba mohla mít obvyklý pobyt ve více členských státech. Abych na ni mohl odpovědět, nezbytně musím odpovědět na otázku použitelnosti nařízení na toto sporné řízení.

30. V druhé řadě se zmíním o (čtvrté) otázce ohledně osvědčení o dědických právech, což znamená, že je nutné určit, zda je notář, který ho vydá, považuje za soudní orgán.

31. A nakonec se omezím na poslední (šestou) otázku o pravomoci litevských soudních orgánů a použití zákona této země na dědění sporné v tomto případě.

A. Pátá předběžná otázka

1. Použitelnost nařízení

a) Dědění ze závěti „s přeshraničními dopady“

32. Nařízení má za cíl odstranit „překážky volného pohybu pro osoby, které se v současnosti potýkají s obtížemi při uplatňování svých práv v souvislosti s dědictvím, jež má přeshraniční dopady“ [6].

33. V nařízení není definice „dědění s přeshraničními dopady“ ani výčet skutečností, které, jsouce rozptýleny v mnoha členských státech, by mohly umožnit s přesností tyto dopady identifikovat. Podle mého názoru, cílem nařízení, jak jsem jej právě citoval, je flexibilní hodnocení těchto skutečností tak, aby bylo pokryto jakékoli dědění z dané závětí (zůstavitele), nebo jehož vyřizování (po jeho smrti) se setkává s překážkami z důvodu přítomnosti vazeb s více než jedním státem.

34. Podle kapitol II a III nařízení je obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti [7] společným kritériem pro přiznání mezinárodní příslušnosti a spojovacím bodem kolizních norem. Podle tohoto údaje musí být posouzeno, zda na základě umístění *další* skutečnosti v jiném státě pobytu zůstavitele není dědické následnictví čistě vnitrostátní záležitostí.

35. Ohledně toho, co může být touto „další skutečností“, jednotlivá ustanovení nařízení vymezují případy dědění s rozšířením na více soudů, a opírá se, demonstrativně, o výkladová kritéria za účelem uznání jejího nadnárodního charakteru. Situace kolem majetku, dědiců, závětních dědiců nebo jiných blízkých příbuzných zůstavitele, jakož i jeho státní příslušnost, jsou další takové typické údaje, jichž se lze držet.

b) Povinné použití

36. Použití nařízení není fakultativní, to znamená, nezávisí na vůli žádného z účastníků řízení [8]. Orgán pověřený uplatňováním práva jej musí uplatnit a jeho uplatnění nemůže vyloučit, když ve světle jeho ustanovení se konstatuje, že některá dědění mohou mít dopady ve více než jednom státě.

6 – Bod 7 odůvodnění. Viz také rozsudek ze dne 21. června 2018, Oberle (C-20/17, EU:C:2018:485, dále jen „rozsudek Oberle“), bod 32.

7 – Když otázka ohledně použitelnosti nařízení vyvstává, aby bylo rozhodnuto o použitelném právu a následném dědění, odpověď bude jako obecné pravidlo vycházet z předpokladu, že aktuální obvyklý pobyt bude ten poslední. Nevyžaduje se, aby stát, kde bude, byl členem Unie a bude vázán nařízením: viz článek 10, použitelný tehdy, jestliže se obvyklý pobyt nachází ve státě, na který se nařízení nevztahuje, ale existuje majetek, který je předmětem dědictví, v některém státě, na který se nařízení vztahuje; nebo článek 20 o univerzálním použití kolizních norem nařízení.

8 – Nařízení naproti tomu uznává určitou přítomnost vůle zůstavitele a ostatních zainteresovaných stran: viz *infra*, body 92 a násl., v souvislosti s šestou otázkou předkládajícího soudu.

37. Naproti tomu nařízení nabízí dotčeným stranám možnosti, jak do určité míry zmírnit dopady odvozené z přeshraničního charakteru situace.

38. Zejména článek 22 nařízení umožňuje zůstaviteli za života převzít iniciativu k tomu, aby zmírnil důsledky toho, že jeho obvyklý pobyt se nachází ve státě, který není tím, v němž jsou soustředěny další faktory (předvídané) důležité pro dědické řízení. Může to nicméně udělat pouze v rámci, který mu nabízí nařízení: pouze pokud je státním příslušníkem druhého státu. Za tohoto předpokladu si může zvolit právní řád tohoto státu jako rozhodné právo.

39. Dědické nástupnictví nepřestane být v důsledku této volby mezinárodní: nicméně vycházejí-li z ní, mají dotčené strany po smrti zůstavitele možnost přiznat mezinárodní soudní příslušnost soudům téhož státu [9] (články 5 a následující nařízení).

2. K pojmu „obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti“

40. Předkládající soud se táže, ve zkratce, zda obvyklý pobyt zůstavitelky pro účely nařízení, musí být jeden jediný, nebo je naopak možné připustit, aby měla více obvyklých pobytů [10].

a) Jediný obvyklý pobyt

41. Jak jsem předeslal, ve struktuře nařízení je obvyklý pobyt, jako pravidlo „obecný vztah“ k určení mezinárodní soudní příslušnosti a rozhodného práva. Tento pobyt, podle mého názoru, může být pouze jeden, nemůže jich být více.

42. Argumenty týkající se předvídatelnosti, právní jistoty, předcházení rozporuplným výsledkům nebo dovolání se rozhodného práva, jímž se bude řídit dědické řízení jako celek, s cílem vyhnout se jeho roztříštěnosti, které jsou vyjmenovány v bodě 37 odůvodnění nařízení, podporují to, že obvyklý pobyt by měl být jeden. Bod 27 je stejně jako normy nařízení koncipován tak, aby zaručil, že orgán, který rozhoduje o dědictví, použije ve většině případů vlastní právo, což se v nařízení hojně vyskytuje.

43. Je jisté, že nařízení upravuje možnost, že „zůstavitel pobýval střídavě v několika státech nebo přemisťoval-li se z jednoho státu do druhého, aniž by se v některém z nich usadil trvale“ [11]. Ve všech těchto situacích, které kvalifikuje jako *komplexní*, řešení, které nabízí, kombinuje různé faktory, aby bylo provedeno konečné posouzení všech objektivních skutečností s cílem určit, který byl „ten“ obvyklý pobyt.

44. Ustanovení nařízení by ztratila svou užitečnost, pokud by se připustilo, aby se k řešení problémů, které se snaží řešit, jedna osoba mohla mít obvyklý pobyt v různých státech zároveň. Tato možnost by způsobila, že velká část ustanovení tohoto právního předpisu, v nichž se – a na tom trvám – opakovaně odkazuje na obvyklý pobyt v jednotném čísle, nikoli v množném.

b) Určení obvyklého pobytu

45. Nařízení také nenabízí definici „obvyklého pobytu“ v kontextu přeshraničního dědění: omezuje se na zdůraznění, že by bylo nutno určit „úzký a trvalý vztah“ s tímto státem [12].

9 – Pokud se jedná o členský stát EU, který je vázán nařízením.

10 – V bodě 63 předkládacího rozhodnutí soud *a quo* se uvádí, že se zdá, že z nařízení lze pouze vyvodit, že je možný pouze jeden obvyklý pobyt, ale dodává se, že „tato situace není předvídána *expressis verbis*, [a proto] v tomto kontextu zde existuje potřeba větší jasnosti a vysvětlení ze strany Soudního dvora“. Všichni účastníci ústního jednání potvrdili, že je namístě pouze jeden obvyklý pobyt. Jinou otázkou, která je zásadní pro toto rozhodnutí v tomto řízení, je, jak se určuje.

11 – Bod 24 odůvodnění.

12 – Bod 23 odůvodnění.

46. Obvyklý pobyt je autonomní pojem unijního práva, který neodkazuje na každý jednotlivý z pojmů použitých k určení téhož jevu ve vnitrostátních právních řádech. Kdyby tomu tak nebylo, bylo by ohroženo jednotné uplatňování nařízení, a vznikl by prostor pro různé názory orgánů, které jsou pověřeny jej používat.

47. Přestože nelze vyloučit odkaz na definici „obvyklého pobytu“, kterou používají jiné právní normy Unie, takové místo, které je charakteristické tím, že má úzký a trvalý vztah se státem, bude posuzován s ohledem na *konkrétní cíle tohoto nařízení*[13], které vyjmenovává v bodě 7 svého odůvodnění.

48. Orgán pověřený uplatňováním práva tedy musí l určit poslední obvyklý pobyt zůstavitele z tohoto hlediska, a proto ve světle vodítek, která nabízí samo nařízení, přičemž ostatní okolnosti použije pouze podpůrně.

49. Jestliže nařízení nedefinuje pojem „obvyklý pobyt“, pak ve svých bodech 23 a 24 odůvodnění přináší užitečné pokyny k jeho zjištění. Úvodem uvádí, že určení obvyklého pobytu musí vyplynout z obecného posouzení skutečností ze života zůstavitele v průběhu let předcházejících jeho smrti a chvíle, kdy se tak stalo.

50. Pro podporu tohoto posouzení musí být shromážděny všechny vhodné důkazní skutečnosti, které jsou legálně přípustné. V tomto kontextu pouhá prohlášení osob zainteresovaných na dědictví, dohodnutá mezi nimi a učiněná před orgány pověřenými vyřizováním dědictví, které nemají (jak později vysvětlím) funkce soudu, se mi jeví jako nedostatečná pro stanovení obvyklého pobytu zesnulého.

51. Soubor skutkových okolností týkající se života zůstavitele, o nichž se zmiňuje bod 23 odůvodnění, umožní rozhodnout, které postavení z těch, které jsou popsány v tomto bodě a v bodě následujícím, odpovídá postavení konkrétního zůstavitele.

52. První situace je ta, v níž faktické skutečnosti týkající se zejména délky a pravidelnosti přítomnosti zůstavitele ve státě (objektivní faktory), stejně jako podmínky a důvody této přítomnosti (subjektivní faktory) svým způsobem odkrývají existenci „úzkého a trvalého vztah“ k tomuto státu[14].

53. *Stabilita* je určitě to, co hledáme v této první fázi analýzy. Nicméně domnívám se, že i když byl obvyklý pobyt již jednou potvrzen, neměly by být dosud vyvozovány konečné závěry ohledně tohoto obvyklého pobytu zesnulého. Může být potřebné kromě toho posoudit okolnosti, které jej odůvodňují[15], aby byl určen obvyklý pobyt prostřednictvím posouzení jeho zájmů.

54. Přestože unijní normotvůrce upřednostnil kritérium obvyklého pobytu, nelze odhlédnout od vzrůstající mobility jednotlivců. Na základě toho by doba, po kterou se nacházejí v členském státě, neměla být sama o sobě rozhodujícím kritériem: vhodné je uskutečnit přezkoumání každého případu takovým způsobem, že další indicie týkající se rodinného a sociálního začlenění osoby, nebo jeho blízkost k spornému místu, podporují výsledek, k němuž ukazuje časový faktor.

13 – Bod 23 odůvodnění *in fine*. Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

14 – V tomto kontextu usuzuji, že není namístě vyvozovat z bydliště pro daňové účely nebo pro účely manželství zůstavitele žádné bezprostřední závěry: tyto skutečnosti musí být prozkoumány, společně s ostatními důležitými skutečnostmi při jejich posouzení jako celku.

15 – Kromě jiných faktorů zejména činnost – placená či nikoli – vykonávaná zůstavitelem, kde byla uskutečňována, její délka, povaha smlouvy (případně), přítomnost trvalého bydliště či nikoli, jeho rodinný a sociální prostředí, místo, kde mu byla poskytována zdravotní péče, jaké správní úkony se činily v souvislosti s jejími souvisejícími náklady.

55. Druhá situace je popsána v bodě 24 odůvodnění nařízení, když není konstatována pravidelná a dlouhá přítomnost zůstavitele v určitém státě [16]. Na základě toho vznikají dvě situace:

– osoba se mohla přestěhovat z pracovních důvodů, přičemž se nezměnilo „centrum jejího rodinného a sociálního života“;

– se stejně tak se mohlo stát, že zůstavitel žil v několika státech, aniž si s některým z nich vytvořil trvalý vztah.

56. Za tohoto předpokladu aspekt osobní (státní příslušnost zemřelého) nebo hospodářský (umístění jeho základního majetku) mohou přispět zvláštním způsobem k celkovému posouzení všech skutkových okolností.

57. Domnívám se, že ve světle odůvodnění předkládajícího soudu by měl Soudní dvůr zdůraznit, že státní příslušnost zesnulého nebo umístění jeho majetku jsou skutečnosti určující obvyklý pobyt *podpůrně*. Jinak řečeno: komplexní přezkum skutkových okolností týkajících se stability situace zůstavitele a jeho odůvodnění má smysl pro zjištění, zda jeho postavení bylo „obtížné“, podle vlastní terminologie bodu 24 odůvodnění.

58. Tento přezkum nutně předchází dovolání se státní příslušnosti a umístění základního majetku zesnulého výjimečně v rámci systému zavedeného nařízením k zajištění právní jistoty [17].

59. Nakonec zmíním, že bod 25 odůvodnění *in fine* nařízení, co se týče stanovení rozhodného práva, zakazuje používat podpůrně kritérium „zjevně užšího vztahu“ zemřelého s právním řádem odlišným od jeho posledního obvyklého pobytu, přestože určit jej je obtížné [18]. Je podle mého názoru jasné, že není možné obcházet určení *jednoho* obvyklého pobytu, i když je toto určení složité.

3. V projednávaném případě

a) K poslednímu pobytu zůstavitelky: Německo, nebo Litva?

60. Předkládající soud uvádí, že údaje související s obvyklým pobytem zůstavitele „nejsou ve spise uvedeny přesně nebo jsou sporné“ [19]. Nezdá se tedy, že by soud prvního stupně nebo odvolací soud tuto otázku vyřešily.

61. Pokud by tomu tak bylo, vzniklá situace je charakterizována spíše nedostatkem informací než existencí pochybností vyplývajících z koexistence údajů, které jsou vzájemně protichůdné, které by bránily utvořit úsudku o místě posledního pobytu.

16 – Pro ilustraci této druhé situace se obvykle odkazuje na páry ve starobním důchodu, které mají dvě životní centra, jeden na severu, a druhý na jihu Evropy. V tomto smyslu viz rozsudek Cour de cassation (Nejvyšší soud, Francie) ze dne 29. května 2019 (Cass. 1re civ., 29. květen 2019, č. 18-13.383, JurisData č. 2019-009044).

17 – Obvyklý pobyt zůstavitele je kritériem pro přiznání příslušnosti a určení rozhodného práva, které obsahují články 4 a 21 nařízení. Co se týče mezinárodní soudní příslušnosti, umístění majetku má pouze podpůrný charakter (viz článek 10 nařízení); je v oblasti rozhodného práva výjimečný (článek 30 a, případně, článek 34). Státní příslušnost je nepodstatná, s výjimkou volby práva zůstavitelem (články 5 a 22 nařízení).

18 – Tato vazba slouží, co se týče rozhodného práva, k upravení výsledku zapojením obvyklého pobytu jako spojovacího bodu. Viz článek 21 odstavec 2 nařízení.

19 – Bod 41 předkládacího rozhodnutí.

62. Pokud by nebylo možné v řízení o kasačním opravném prostředku získat více informací k posouzení, spor bude muset být vyřešen na základě těch, které jsou k dispozici, neboť bez rozhodnutí o této otázce nelze rozhodnout v řízení o dědictví. A konečně, pokud by pochybnosti ohledně této skutečnosti byly nepřekonatelné, bude možné využít druhého z předpokladů, které jsou popsány v bodě 24 odůvodnění nařízení. Státní příslušnost zůstavitelky a situace kolem hlavního majetku, který je předmětem dědictví, se posunují do prvního plánu v posouzení souboru všech objektivních okolností.

b) K přeshraničním dopadům dědění

63. Předkládající soud chce zjistit, zda pokud není jistota ohledně posledního pobytu zůstavitele, souhrn dalších známých skutečností (které mají vliv na dědictví) v jediné jurisdikci (litevské) opravňuje ke kvalifikaci dědictví jako čistě vnitrostátní záležitostí. V tom případě se nařízení nepoužije.

64. Jak jsem již uvedl, použití nařízení není fakultativní. Z tohoto předpokladu vyplývá, že právní relevance některých prohlášení nebo jednání, jaké učinil manžel zůstavitelky (který vyjádřil svůj nezájem o dědictví a souhlasil, s tím, aby se projednalo v Litvě) bude dána nařízením, pokud je použitelné, a jiným právním režimem, pokud není.

65. Přestože přísluší předkládajícímu soudu vyslovit se k této otázce, přeshraniční dopady dědění ze závěti, které jsou právě diskutovány, lze těžko přehlížet vzhledem k tomu, že jeden z potenciálních dědiců se nachází v Německu, a ten druhý, a majetek z pozůstalosti je v Litvě, a zůstavitelka měla svůj poslední pobyt v jednom z těchto států (pravděpodobně v Německu, kde potvrdila, že žila, když sepsala závěť). Stejným způsobem by nařízení upravovalo toto dědění.

66. Odpověď, jež by podmínila použitelnost nařízení rozhodnutím každého účastníka, jehož se aspekty dědictví dotýkají, vytvořila by mimořádně nejistou situaci. Jinak je tomu, pokud již se jednou zvolí použití nařízení, tato rozhodnutí se budou hodnotit v souladu s ustanoveními tohoto nařízení.

B. Čtvrtá předběžná otázka

67. Čtvrtá předběžná otázka vychází z předpokladu, že litevští notáři nejsou považováni za „soudy“ ve smyslu nařízení. Předkládající soud chce na základě této premisy vědět, zda by tito notáři byli oprávněni vydat osvědčení o dědických právech „bez ohledu na obecná pravidla určování příslušnosti“.

68. Druhá část téže otázky se vztahuje ke kvalifikaci osvědčení o dědických právech jako „veřejné listiny“ ve smyslu nařízení.

1. Uplatnění kolizních norem uvedených v nařízení na litevské notáře

a) Předběžně: notář v článku 3 odst. 2 nařízení

69. Nařízení definuje „soud“ v článku 3 odst. 2. V tomto pojmu jsou zahrnuty soudní orgány a další subjekty práva s pravomocí v oblasti dědických věcí.

70. Evropský normotvůrce, vědom si toho, že existují různé modely rozdělení pravomocí k rozhodování dědických záležitostí v členských státech, začleňuje tuto skutečnost do nařízení [20]. Tím potvrzuje směřování k neutralitě systému, ve stejném duchu jako jiné předcházející instituty, v nichž buď přímo, nebo cestou výkladu pracuje s pojmem „soud“ a kombinuje institucionální nebo ústavní perspektivu a funkční pohled.

71. Soudní dvůr měl příležitost v kontextu podobném, jako je tento, zdůraznit, že „výkon soudních funkcí s sebou nese pravomoc rozhodnout z vlastní pravomoci o případných sporných věcech mezi dotčenými stranami“ [21].

72. V rozsudku WB se Soudní dvůr v prvé řadě opřel ve svém výkladu o termín „rozhodnutí“ učiněné v rámci bruselské úmluvy z roku 1968 o soudní spolupráci a kvalifikaci rozhodnutí pro účely kapitoly o uznávání a výkonu soudních rozhodnutí podle této Úmluvy. V druhé řadě převzal svou předchozí judikaturu pro účely článku 267 SFEU.

73. Ve světle těchto údajů rozsudek WB Soudní dvůr nepřiznal postavení „soudního orgánu“ notáři, který může vykonávat pouze činnosti související s vydáváním osvědčení o dědických právech na žádost všech dotčených stran, přičemž výsady soudů zůstávají nedotčeny v případě neexistence dohody [22].

b) Uplatní se pravidla soudní příslušnosti stanovená v nařízení?

74. Kvalifikace nesoudního orgánu (nebo právního odborníka) jako „soudu“ ve smyslu nařízení, vyvolává dva důsledky: jeden v kontextu mezinárodní soudní příslušnosti; druhý v režimu oběhu výsledku jeho činnosti.

75. Když nesoudní orgán (nebo právní odborník) jedná jako „soud“, pak, a pouze tehdy, je podřízen pravidlům mezinárodní soudní příslušnosti podle nařízení [23]. Je tak zajištěno, že jeho úkony odpovídaly cíli blízkosti mezi orgánem a dědickou věcí, potřebné pro řádný výkon spravedlnosti a zamezení roztříštěnosti dědického řízení, co se týče věcné podstaty [24].

76. S výjimkou tohoto případu se na notáře neuplatní pravidla mezinárodní soudní příslušnosti podle nařízení. Dále mu také nepřísluší určovat, zda příslušné soudy, které v rámci této příslušnosti vykonávají svou pravomoc, jsou obecně oprávněny, ve druhém kroku, rozhodnout o své vlastní pravomoci ve vztahu k notáři v souladu s územním rozdělením, které stanoví právo sídla soudu.

77. Zdá se, že předkládající soud [25] chápe nařízení v tom smyslu, že notář nemůže vydat vnitrostátní osvědčení o dědických právech, pokud soudní orgány v právním systému, v němž fungují, nemají mezinárodní příslušnost podle znění nařízení. Toto stanovisko sdílí vlády Rakouska a Maďarska, a jejich obsah byl zmíněn na ústním jednání.

20 – Přestože nařízení vyjadřuje v bodě 20 odůvodnění tuto vůli, je jisté, že z jeho znění vyplývá přesvědčení, že funkční srovnání notářů (a dalších odborníků) se soudy je reziduální.

21 – Rozsudek ze dne 23. května 2019, WB (C-658/17, EU:C:2019:444; dále jen „rozsudek WB“), bod 55.

22 – Rozsudek WB, bod 59 a první odstavec odůvodnění.

23 – Bod 22 odůvodnění nařízení. Ve znění rozsudku Oberle, soudní orgán v užším smyslu (to jest v souladu s kritériem ústavnosti naproti funkčnímu kritériu) je pro změnu podřízen pravidlům soudní příslušnosti pro účely každého řízení, které má svěřeno v oblasti dědění, dokonce i tehdy, když jeho intervence nezahrnuje rozhodnutí, jímž by byl spor rozhodnut: to například tehdy, když vydá vnitrostátní osvědčení o dědických právech.

24 – Argument jednoty procesního řízení (v širším smyslu, který zahrnuje také odraz a formalizaci projevů vůle, jako je tomu při vydání osvědčení) u přeshraničního dědění není absolutní. Pokud by se přihlédlo pouze k němu, jakákoli činnost spojená s děděním, na které dopadá nařízení, by měla být řešena v jednom členském státě: konkrétně v tom, jehož soudní orgány mají pravomoc podle nařízení, aby před nimi vedly řízení. To nicméně není volba přijatá evropským normotvůrcem.

25 – Bod 54 předkládacího rozhodnutí.

78. Takový výklad by jistě zajistil jednotu dědického řízení spojeného s několika právními řády. Podle článku 64 nařízení je navíc pravidlo vhodné tehdy, jestliže se žádá o vydání *evropského* osvědčení o dědických právech. Nicméně nařízení je neukládá, pokud se žádost týká *vnitrostátního* osvědčení.

79. V bodě 32 odůvodnění nařízení vysvětluje, že účel jednoty je zkombinován s účelem usnadnění života dědiců; tak je to obsaženo v ustanoveních, jako je článek 13. Pokud orgány, které nejsou orgány soudního typu (například notáři, kteří nemají tyto funkce) různých členských států vydávají dokumenty o postavení dědiců nebo jejich právech, nemělo by to rozdělit dědictví na několik částí, co se týče věcného výsledku, neboť všechny používají totéž právo.

80. Pluralita osvědčení způsobuje roztříštěnost, jistě, z hlediska vedení dědického řízení: ale tato (nevyhnutelná) možnost je nařízením akceptována, jak to odráží bod 36 odůvodnění s odkazem na dobrovolnou dohodu stran o tom, jak postupovat, jakožto na způsob řešení. Není-li takové dohody – a tudíž ve sporné situaci – je nutný zásah soudního orgánu: poslední slovo má příslušný soud podle tohoto nařízení.

c) Uplatnění na projednávaný případ

81. Z informace předložené předkládajícím soudem, která byla potvrzena na ústním jednání, vyplývá, že litevský notář nemá pravomoc rozhodnout o sporných otázkách, které by existovaly mezi účastníky řízení. Nedisponuje oprávněním rozhodovat o skutkových otázkách, které nejsou jasné a evidentní, ani se vyslovit ke sporným skutečnostem; když jsou pochybnosti o obsahu závěti, nepřísluší mu jej vysvětlovat ani nemůže přijmout výklad, který nabízí jeden z dědiců, ani v případě neshody mezi nimi objasnit, jaký způsob závěti chápání závěti odráží skutečnou vůli zůstavitele.

82. Při jakémkoli sporu nebo nejasnosti je litevský notář povinen upustit od rozhodování, neboť je to soud, který musí rozhodovat. Jsou to soudní orgány, které v každém případě rozhodují spory týkající se mimo jiné místa zahájení dědického řízení, platnosti závěti, její vykonatelnosti nebo správy dědictví [26].

83. Z těchto informací (které musí předkládající soud doložit) vyplývá, že vydání vnitrostátních osvědčení o dědických právech litevskými notáři nepředstavuje výkon soudních pravomocí. Tito notáři tedy nejsou „soudy“ podle článku 3 odst. 2 nařízení č. 650/2012.

84. V důsledku výše uvedeného se na litevského notáře nevztahují pravidla mezinárodní soudní příslušnosti podle nařízení ani není omezen skutečnostmi, z nichž vyplývá nebo nevyplývá soudní pravomoc litevských soudních orgánů k rozhodování sporu týkajícího se dědění.

2. Čtvrtá předběžná otázka, druhá část. Pravá listina

85. Předkládající soud chce zjistit, zda osvědčení, které vydá litevský notář, je „veřejnou listinou“ ve smyslu nařízení, která má právní účinky v jiných členských státech [27].

26 – Na ústním jednání byla předložena vysvětlení ohledně přiznání pravomoci notáře jako „výlučné“: omezuje se na to, že vyžaduje, aby dědicové požádali o zahájení dědického řízení u notáře.

27 – Bod 22 odůvodnění pojímá notářské úkony souladně s duálním režimem: buď jsou „rozhodnutími“ nebo jsou „veřejnými listinami“. Jisté je, že není třeba, aby byly jedním nebo druhým.

86. Ohledně pojmu „veřejná listina“, kterou definuje článek 3 odst. 1 písm. i) nařízení, se Soudní dvůr vyslovil při různých příležitostech; nedávno v rozsudku WB[28]. Také podmínka a dosah „pravosti“, základní vlastnosti veřejné listiny, jsou popsány v nařízení a Soudní dvůr se jimi zabýval v témže rozsudku[29].

87. Podle této judikatury a dostupných informací[30] se zdá, že osvědčení litevského notáře splňuje přesně charakteristiky, aby bylo kvalifikováno jako „veřejná listina“ pro účely nařízení, neboť:

– notář je podle článku 26 notářského řádu oprávněn vydat osvědčení týkající se dědictví;

– podle téhož článku notářského řádu skutečnosti uvedené v notářských dokumentech se považují za prokázané a není třeba je ověřovat, a tyto dokumenty tedy nebudou zrušeny;

– podle článku 40 notářského řádu musí notář odmítnout učinit úkon rozporný se zákonem;

– osvědčení o dědických právech je veřejnou listinou souladnou s oficiálním vzorem zavedeným ministerstvem spravedlnosti, které osvědčuje přijetí dědictví a práva dědiců k majetku, a

– před jeho vydáním musí notář učinit řadu úkonů, mezi něž patří ověření existence nebo absence závěti; pokud tato existuje, ověření jejího obsahu a platnosti; určení majetku spadajícího do pozůstalosti; identifikace dědiců, přezkum prohlášení o přijetí nebo odmítnutí dědictví; posouzení příbuzenských a manželských vztahů a vlastnických titulů.

88. Přísluší opět předkládajícímu soudu, jehož znalost jeho vnitrostátního práva jej staví do nejlepší situace k tomu, aby mohl tuto otázku objasnit a definitivně se k ní vyjádřit. Pokud rozhodne, že osvědčení je pravou listinou, jeho důkazní síla musí být podle článku 59 odst. 1 nařízení akceptována v jiných členských státech.

C. Šestá předběžná otázka

89. Předkládající soud formuluje ve skutečnosti dvě spojené otázky a vychází přitom ze skutečností popsaných ve svém předkládacím rozhodnutí. Chce zjistit, zda na základě těchto skutečností „uznaly strany příslušnost litevských soudních orgánů, a zda se použije litevské právo“.

90. Odpověď proto vyžaduje výklad článku 22 odst. 2 nařízení. Při zohlednění data závěti, které předchází dni 17. srpna 2015, zohledním také jeho přechodná ustanovení.

91. Podle článku 5 odst. 1 nařízení volba zůstavitele práva členského státu otevírá dotčeným stranám v dědickém řízení možnost přiznat, po dohodě, za určitých podmínek výlučnou pravomoc soudům tohoto státu. Článek 7 písm. c) rozšiřuje volbu, a umožňuje, aby byla realizována výslovně před soudem, kterému byla věc svěřena. V předkládacím usnesení se žádá také výklad těchto ustanovení.

28 – Rozsudek WB, bod 67.

29 – Bod 62 odůvodnění nařízení a rozsudek WB, bod 68: „z bodu 62 odůvodnění tohoto nařízení kromě toho vyplývá, že pojem ‚pravosť by měl být autonomním pojmem, který by měl zahrnovat řadu prvků mimo jiné původnost listiny, splnění formálních náležitostí, pravomoc orgánu, jenž listinu vyhotovil, a postup, jímž je vyhotovena. Pojem ‚pravosť by měl zároveň zahrnovat faktické prvky zapsané do veřejné listiny příslušným orgánem, jako například skutečnost, že uvedené strany se před tento orgán dostavily v uvedený den a učinily uvedená prohlášení“.

30 – Kromě těch, které byly doloženy předkládajícím soudem a byly obsaženy ve vyjádření litevské vlády, písemně i na ústním jednání, studie Beaumont, P, Fitchen, J. a Holliday, J., *The evidentiary effects of authentic acts in the Member States of the European Union, in the context of successions*, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556935/IPOL_STU(2016)556935_EN.pdf, ss. 152 a násl.

1. Volba práva, která není výslovně uvedena v závěti

a) Závěti pořízené od 17. srpna 2015[31]

92. Uznání autonomie sporné vůle v dědických věcech je jedním z nejvíce zdůrazňovaných aspektů nařízení. Platnost volby je nicméně podrobena subjektivním, objektivním a formálním podmínkám.

93. Oprávnění výběru se ze zřejmých důvodů přiznává pouze zůstaviteli. Ten jediný může při použití článku 22 odst. 1 nařízení určit své vnitrostátní právo[32].

94. Za účelem ujištění, že zde byla vůle zvolit a jasno o předmětu volby, čl. 22 odst. 2 nařízení ukládá formální podmínky: volba musí být učiněna výslovně formou pořízení pro případ smrti nebo musí vyplynout z ustanovení tohoto typu. Tato druhá možnost je ta, která vyvolává více praktických obtíží.

95. Objasnit, zda zde byla volba práva v oblasti dědění, vyžaduje zvláštní obezřetnost, aby bylo zajištěno respektování vůle jednotlivce (zůstavitele), který ji z definice nemůže potvrdit ani zpochybnit, když se zahajuje dědické řízení.

96. Proto a také z důvodu formálních podmínek, které jsem již zmiňoval, jsem toho názoru, že z okolnosti, které nesouvisejí se samotnou závětí nelze vyvodit volbu rozhodného práva. A to tím spíše když tato byla sepsána před notářem, a proto existovalo (nebo lze předpokládat, že existovalo) poradenství ohledně rozhodného práva, jímž se bude dědické řízení řídit.

97. Proto vnější faktory pro ustanovení závěti (jako například přemístění zůstavitele do určitého státu, aby sepsal závěť, orgán, kterého státu sepsal závěť, nebo otázka, který právní řád mu svěřil pravomoc) nejsou rozhodující. V takovém případě budou sloužit jako argumenty *ad abundantiam*, to znamená na podporu toho, zda zde byla, či nebyla volba práva vyplývající ze samotných ustanovení závěti.

98. Ohledně závěti, lze podle bodu 39 odůvodnění nařízení předpokládat, že volba práva „plyne z pořízení pro případ smrti […] v němž zůstavitel odkázal […] na konkrétní ustanovení práva státu, jehož byl státním příslušníkem, nebo jestliže se o tomto právu jiným způsobem zmínil“.

99. Tento důsledek závisí do velké míry na tom, jaká jsou *konkrétní* citovaná *ustanovení*. Srovnání s právem obvyklého pobytu, zatím standardně použitelným, je nutné pro stanovení, do jaké míry tato citovaná ustanovení jsou jen typická pro právní řád, o jehož volbě se diskutuje.

b) Závěti předcházející dni 17. srpna 2015

100. Co bylo dosud řečeno, se nicméně může změnit v případě závětí sepsaných před datem plné použitelnosti nařízení.

101. Článek 83 nařízení stanoví přechodný režim pro závěti sepsané před datem 17. srpna 2015. Jeho účelem je uchránit je před legislativními změnami, které nastanou až po uspořádání zůstavitele osudu jeho majetku pro dobu po jeho smrti.

31 – Článek 84 nařízení stanoví, že toto nařízení „se použije od 17. srpna 2015“. Podle článku 83 odst. 1 se jeho ustanovení použijí na dědictví osob, které zemřely 17. srpna 2015 nebo později. Závěti sepsané téhož dne, 17. srpna, tedy spadají pod rozsah působnosti evropského nástroje.

32 – Volba by mohla být širší v případech popsaných v článku 83 odst. 2, pokud je zde odkaz na normy mezinárodního práva soukromého platné ve státech obvyklého pobytu nebo jakékoli státní příslušnosti zůstavitele ve chvíli, kdy volbu učinil.

102. Článek 83 odst. 2, veden záměrem zachovat vůli zůstavitele, upravuje platnost volby práva, vnitrostátního nebo jiného, učiněné před dnem 17. srpna 2015 (pokud *zůstavitel* zemře toho dne nebo později). Tato volba bude platná, pokud budou splněny podmínky kapitoly III nařízení, nebo podmínky platné v době, kdy byla volba učiněna, ve státě, v němž měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo v kterémkoli státě, jehož státní příslušnost měl.

103. V souladu s článkem 83 odst. 4 nařízení, bylo-li pořízení pro případ smrti učiněno přede dnem 17. srpna 2015 platné „v souladu s tímto nařízením, pak se toto právo považuje za zvolené rozhodné právo pro dědění".

104. Fikce založená tímto ustanovením odstraňuje nutnost zjišťovat, zda závěť sepsaná dříve než 17. srpna 2015 byla volbou práva, pokud toto nelze vyvodit zjevně z textu (přičemž v tomto případě je nutno řídit se článkem 83 odst. 2): samozřejmě pokud je splněna podmínka, že samotné ustanovení obsahuje.

c) Uplatnění na projednávaný případ

105. Je nesporné, že závěť byla sepsána před notářem v Litvě dne 4. července 2013. V tu chvíli již dědění vykazovalo cizí prvky, které byly zůstavitelce známy: její litevské občanství, stabilní pobyt v Německu, situace týkající se jejího majetku v Litvě a různá státní příslušnost jejího manžela a syna.

106. K tomuto datu navíc nařízení již vstoupilo v platnost. Výslovná volba práva nebo volba vyplývající z textu závěti by byla možná, pod záštitou článku 83 odst. 2.

107. V každém případě, pokud je závěť platná podle vnitrostátního práva zůstavitele ve chvíli jejího sepsání nebo ve chvíli úmrtí, článek 83 odst. 4 nařízení opravňuje bez dalšího napadnout fikci, že toto právo bylo účinně zvoleno.

2. Volba soudu, která následuje volbu práva

a) Odůvodnění a podmínky

108. Mezinárodní soudní příslušnost k vyřešení jakéhokoli aspektu týkajícího se dědění s přeshraničními prvky přísluší výhradně podle článku 4 nařízení soudům členského státu obvyklého pobytu zůstavitele v době jeho smrti.

109. Předvídatelně bude existovat intenzivní vztah mezi soudy zde určenými a majetkem, který je předmětem dědictví, jakož i osobami, které jsou na něm zainteresovány. A s ohledem na to, že použitelné právo je standardně právo posledního obvyklého pobytu zůstavitele, vznikne automaticky i souvislost mezi soudem, který má pravomoc, a rozhodným právem. Jak je vysvětleno v bodech 23 a 27 odůvodnění, oba tyto prvky jsou hlavními cíli nařízení.

110. Rostoucí mobilita osob spojená s možností zvolit si vnitrostátní právo jako použitelné právo na budoucí dědické řízení, cíle, které jsem právě zmínil, ohrožují nebo jim dokonce brání. Evropský normotvůrce, vědom si toho, přijal pravidla o mezinárodní soudní příslušnosti, která za určitých podmínek vytěsňují ta, která jsou v článku 4 nařízení.

111. Jedno z těchto pravidel nabízí osobám zainteresovaným na dědictví možnost uznat příslušnost soudům, jehož státní příslušnost měl zůstavitel, pokud tento zvolil vnitrostátní právo jako použitelné.

112. Je namístě se ptát, zda volba, která se nabízí dotčeným stranám, a která, opakuji, závisí na předchozí volbě práva zůstavitelem, existuje také tehdy, když není jistota ohledně toho, zda šlo o výslovnou volbu, vnitrostátní právo, jehož státním příslušníkem byl zůstavitel, ji však ukládá jako důsledek fikce zakotvené v článku 83 odst. 4 nařízení (pro závěti sepsané před datem 17. srpna 2015).

113. Podle mého názoru odpověď musí být kladná. Je nutno oprostit se od formalistického textu nařízení (navzdory tomu, že stále odkazuje na právo „zvolené" zůstavitelem) na podporu přiznání soudní pravomoci orgánu, který nejlépe zná použitelné hmotné právo. Domnívám se, že toto řešení je nejvíce souladné s cílem vysvětleným v bodě 27 odůvodnění nařízení.

114. Když právo zvolené zůstavitelem, jímž se má řídit jeho dědictví, je právem členského státu, článek 5 nařízení stanoví, že dotčené strany mohou uznat výlučnou příslušnost k rozhodnutí jakékoli věcné otázky v dědickém řízení soudu tohoto státu.

115. Toto výslovné přiznání pravomoci je nicméně podrobeno přísným formálním podmínkám v souladu s odstavcem 2 opakovaně zmiňovaného článku 5. Jeho cílem je zaručit, že ten, kdo připíše dohodou o přiznání příslušnosti výlučnou pravomoc, zná její obsah, mu dává svůj souhlas a je si vědom jeho důsledků: přiznání pravomoci zvoleným soudům a odnětí pravomoci soudům posledního obvyklého pobytu zůstavitele.

116. Článek 7 písm. c) nařízení také stanoví, že strany řízení (je tím myšleno řízení, které už probíhá) výslovně uznaly příslušnost soudu, u něhož bylo zahájeno řízení. Článek 9 rozšiřuje pravomoci soudu zvoleného dohodou, kterému již byla věc předložena, na účastníky řízení, kteří nebyli stranami této dohody, pokud se dostaví k jednání u tohoto soudu, aniž namítají jeho nepříslušnost.

117. V nařízení nejsou jiné možnosti uznání příslušnosti. Absence přítomnosti jedné dotčené strany, jíž bylo oznámeno zahájení dědického řízení, není rovnocenná jeho tichému podřízení se tomuto právu. Prohlášení dotčené strany, které tato strana učiní mimo jakékoli řízení o jejích právech a povinnostech ve vztahu k dědictví, také nevyvolává tyto účinky.

118. Evropský zákonodárce neukládá tytéž přísné formální podmínky v článku 5 v případě článku 7. V tomto druhém případě řízení již probíhá: dotčené strany, které byly vyzvány k účasti v tomto řízení, které v této chvíli uznají příslušnost soudu, jemuž byla věc předložena, mají k dispozici všechny skutečnosti potřebné k tomu, aby jejich souhlas byl pokládán za informovaný.

119. Uznání příslušnosti však musí být výslovné za účelem odstranění všech pochybností o jeho existenci. Vnitrostátnímu zákonodárci přísluší, aby upřesnil další podmínky času a formy, aby uznání v probíhajícím řízení bylo platné a byly respektovány zásady účinnosti a rovnocennosti.

b) Uplatnění na projednávaný případ

120. V souladu s údaji obsaženými v předkládacím rozhodnutí se nezdá, že by zde byla dohoda stran o uznání příslušnosti ve prospěch litevských soudů. Pro změnu jsou zde jednostranná prohlášení manžela zůstavitelky učiněná v Německu, v nichž rezignuje na jakýkoli úmysl týkající se dědictví, souhlasí s příslušností litevských soudů a odmítá dostavit se k nim v probíhajících řízeních v tomto státě.

121. Pouze druhé z těchto prohlášení nás zajímá, neboť by mohlo odpovídat situaci popsané v článku 7 písm. c) nařízení. Předkládající soud bude muset vyjasnit, zda tomu tak ve světle tohoto prohlášení je, zejména co se týče rozsahu souhlasu, který je v tomto prohlášení vyjádřen. Bude muset stejně tak ověřit zbytek podmínek týkajících se času a formy, stanovených v jeho právním řádu, aby prohlášení tohoto typu vyvolávalo účinky uznávající příslušnost v probíhajícím řízení.

122. Co se týče soudní příslušnosti dohodou mezi stranami, domnívám se, že je vhodné připomenout, že nařízení nesmí být vykládáno způsobem, který by bránil tomu, aby strany vyřešily dědění mimo jakékoli řízení v členském státě, který si zvolí, pokud to umožňuje právo tohoto členského státu. Taková možnost musí zůstat otevřená, přestože právo použitelné na dědění není právo tohoto státu. Toto kritérium, které bod 29 odůvodnění nařízení jasně vyjadřuje, může být pro předkládající soud užitečné.

V. Závěry

123. S ohledem na výše uvedené doporučuji odpovědět Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud pro občanskoprávní a trestní věci, Litva) následujícím způsobem:

„1) Článek 4 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, stejně jako ostatní ustanovení týkající se obvyklého pobytu zůstavitele, musí být vykládán v tom smyslu, že tento obvyklý pobyt může být pouze jeden.

2) Když se obvyklý pobyt a další důležité skutečnosti zůstavitele nachází v jiném nebo v jiných členských státech, má dědictví přeshraniční charakter, a nařízení č. 650/2012 je tedy použitelné.

3) Článek 3 odst. 2 a článek 4 nařízení č. 650/2012 musí být vykládány v tom smyslu, že na notáře, který nemůže být kvalifikován jako ‚soud' ve smyslu tohoto pojmu, se nevztahují pravidla kolizních norem citovaného nařízení.

4) Článek 3 odst. 1 písm. i) nařízení č. 650/2012 musí být vykládán v tom smyslu, že vnitrostátní osvědčení o dědických právech, jaké je v původním řízení, vydané notářem na žádost strany v souladu s oficiálním vzorem, a po ověření týkající se věrohodnosti skutečností a prohlášení, která jsou v něm vypsána, představuje ‚veřejnou listinu', a vyvolává důkazní účinky, které jí příslušejí.

5) Článek 22 odst. 2 nařízení č. 650/2012 musí být vykládán v tom smyslu, že volba práva zůstavitelem, která nebyla učiněna výslovně v prohlášení ve formě pořízení pro případ smrti, musí vyplývat výhradně z ustanovení takového pořízení.

6) Článek 83 odst. 4 nařízení č. 650/2012 musí být vykládán v tom smyslu, že pokud některé z ustanovení pořízení pro případ smrti, které bylo sepsáno dříve než 17. srpna 2015, neobsahuje volbu práva nebo tato volba nevyplývá z ustanovení takového pořízení, použije se na dědictví vnitrostátní právo státu zůstavitele, podle něhož je toto ustanovení pořízení platné, aniž je nutné zjišťovat, zda toto právo bylo skutečně zvoleno.

7) Článek 7 písm. c) nařízení č. 650/2012 musí být vykládán v tom smyslu, že prohlášení učiněné dotčenou stranou, která nebyla stranou dohody, podle něhož uznává příslušnost soudů k řízení zahájeného ostatními stranami, je rovnocenné výslovnému uznání příslušnosti těchto soudů, pokud splňuje podmínky formy a času, vyžadované procesními normami soudu."